

Intellektuell eiendomsrett – en truet rettighet?

Intellektuell eiendomsrett utfordres og diskuteres mer enn noen gang tidligere. Den mye omtalte Pirate Bay-saken om fildeling av musikk illustrerer noen av de utfordringene vi står overfor i et høyteknologisk og globalisert samfunn. Den intellektuelle eiendomsretten settes også under press på andre områder enn musikk. Innenfor legemiddelindustrien kan man slå fast at viktigere verdier kommer i konflikt. Det er fremmet flere løsningsforslag for å ivareta de hensyn som havner i motstrid på dette rettighetsområdet. Ulike forretningsmodeller som lanseres og hvordan disse skal finansieres, er sentrale temaer i det følgende. Vi ønsker å gi et bilde av debatten og de mest sentrale problemstillingene, ved siden av å bidra til en ytterligere diskusjon.

1. Innledning

1.1 "Creations of the mind"

Hvordan kan man bevare rettigheter til egenproduserte verk når det i dag foreligger få praktiske begrensninger på måter å kopiere og etterligne dem på? Temaet intellektuell eiendomsrett, eller immaterielle rettigheter, omfatter flere omstridte spørsmål vedrørende verk som gjerne kalles "creations of the mind"-åndsverk. Det handler således om de mer uhåndgripelige produkter, som springer ut fra tanker og idéer. De immaterielle rettighetene ivaretar opphavsmenns og patenthaveres interesser ved å gi dem en eksklusiv eiendomsrett over verkene. Det handler således ikke om eiendomsrett i tradisjonell forstand, men snarere om rettigheter som omfattende patent- og åndsverkregler tar sikte på å beskytte.

Intellektuell eiendomsrett kan deles inn i to grupper: industriell eiendomsrett og opphavsrett. Innenfor området *industriell eiendomsrett* finner vi blant annet ordninger som regulerer varemerker og patenter. Når det gjelder patentregelverk, er det viktig å poengtere at patenter ikke beskytter rene idéer, men snarere konkrete løsninger på tekniske problemer. En kan for eksempel ikke patentere idéen om en kur for kreft, men snarere en konkret medisin som muliggjør en slik kur. Den italienske kunstkritikeren Emilio Cecchi sa: "Ideer er ingens eiendom, de tilhører dem som uttrykker dem best." Anvendt på et område som medisinen er det livgivende å sette ideene ut i livet.

Opphavsrettlovgivningen tar på sin side sikte på å bevare to ulike typer rettigheter. For det første gir en slik beskyttelse rettighetshaveren mulighet til å dra økonomisk nytte av åndsverket. For det andre gir en slik beskyttelse opphavsmannen adgang til å opprettholde en personlig forbindelse mellom seg selv og åndsverket.

Eiendomsbegrepet i intellektuell eiendomsrett henviser til at eieren, til en viss grad, kan bruke eiendommen slik han selv ønsker, og andres lovlige bruk av verket forutsetter hans samtykke. Den intellektuelle eiendomsretten er tidsbegrenset. Etter § 40 i åndsverkloven varer opphavsretten i opphavsmannens levetid og 70 år "etter utløpet av hans dødsår". Når det gjelder patenter, kan retten opprettholdes inntil 20 år, jfr. patentloven § 40.

1.2 En folkerettslig minstestandard

Det har forekommet vesentlige ulikheter i lands regulering av intellektuell eiendomsrett. Forskjellen mellom vesten og utviklingslandene har vært særlig stor. Dette gav grunnlaget for fremforhandlingen av WTO-avtalen TRIPS (Trade-Related Intellectual Property Rights) i 1994. Et ønske om en internasjonal harmonisering er imidlertid intet nytt fenomen. De første internasjonale konvensjonene vedrørende intellektuell eiendomsrett stammer fra slutten av 1800-tallet. Men de siste 20 årene har vi fått en vesentlig økning i antallet traktater som tar sikte på å endre de nasjonale lovverk.

TRIPS omfatter både opphavsrett, varemerker og patenter. Da intellektuelle rettigheter ble viktigere i internasjonal handel, ble de forskjellige nasjonale regelverk et spenningsfelt. TRIPS er således utslag av en vilje til å fjerne disse forskjellene gjennom en folkerettslig ramme. For å oppfylle kravene i traktaten, måtte særlig utviklingslandene forandre sine lovverk for å styrke den intellektuelle eiendomsretten.

Traktaten oppstiller minstekrav som enhver medlemsstat må oppfylle i sin interne lovgivning. TRIPS gir blant annet adgang til å ta patent på en oppfinnelse hvis den er ny, skiller seg tilstrekkelig fra tidligere oppfinnelser og kan utnyttes industrielt. Oppfyller man kravene, kan patentsøkeren utnytte rettighetene eksklusivt i en tidsbegrenset periode. Denne er normalt på 20 år, slik som i Norge. Dette er minstekravet etter traktatens artikkel 33.

Bilaterale (tosidige) avtaler blir i stadig større grad et våpen mot krenkelser av den intellektuelle eiendomsretten. Spesielt USA benytter seg av slike avtaler, som ofte er detaljerte og går vesentlig lenger enn den minstestandarden som TRIPS oppstiller. Dette kan sees på som et uttrykk for at USA og andre vestlige land ikke synes TRIPS-avtalen går langt nok. Slike avtaler kan virke uheldig for et fattig u-land, da man må forhandle med et mektig land som USA. De kan inneholde forpliktelser som streng håndheving, noe som krever store økonomiske midler. Dette kan plassere utviklingslandene i en vanskelig situasjon.

1.3 Ulike liberale synspunkter

Tradisjonelle skillelinjer mellom de politiske partiene er vanskelig å finne i spørsmålet om hvor omfattende de immaterielle rettighetene skal være. For eksempel kan personer som betegner seg selv som liberale være svært uenige. I liberalismen står full eiendomsrett som en fundamental rettighet. Lysander Spooner går langt i sitt forsvor av eiendomsretten, med den begrunnelse at denne er ment for å beskytte individet. Han mener at den intellektuelle eiendomsretten er en forlengelse av retten som omfatter det håndgripelige, og derfor nødvendig for å sikre enkeltindividets frihet. Han fremhever at det er individer, og ikke samfunn, som skaper ideer, og derfor er ideene individets eiendom (Spooner s. 18).

For å bevare den intellektuelle eiendomsretten må lovverket være strengt. Samtidig kan et slikt omfattende regelverk stride mot en liberal frihetsoppfatning, som forfekter ideen om et fritt marked, der stor økonomisk frihet og begrenset statlig regulering anses som nødvendig. Tom Palmer ved Cato-instituttet i Washington DC er på sin side opptatt av at samfunnet skal fungere gjennom et fritt marked og spontan orden. Han mener at den intellektuelle eiendomsretten er former for et statlig skapt monopol. Han hevder at intellektuell eiendomsrett ikke kan sammenlignes med eiendomsretten over håndgripelige gjenstander. Palmer sier også at (Palmer 1989 s. 281): *«any system of "property rights" that requires the violation of other property rights, e.g., the right to determine the peaceful use in one's home of one's own videocassette recorder or to purchase blank tapes without paying a royalty to a third party, is no system of rights at all.»*

For å understreke sitt synspunkt trekker han frem et eksempel om å rettighetsbeskytte en bestemt dans (Palmer 1990 s.827). Skal man kunne gjøre retten gjeldende, kan man med tvang forhindre andre fra å foreta bestemte bevegelser med kroppen sin. Intellektuell eiendomsrett vil således utgjøre et krav på hvordan en annen person bruker kroppen sin, og slik redusere vedkommendes frihet.

Spooner og Palmer representerer ytterpunktene av liberale ståsteder og det finnes flere mellomposisjoner som ønsker å kombinere prinsippene om eiendomsrett og frihet. Slike liberale standpunkter illustreres godt i Venstres og Høyres opphavsrettspolitik. Venstre mener at dagens åndsverklovgivning ikke er tilpasset vårt moderne samfunn. De tar i sitt stortingsvalgprogram sikte på å redusere den intellektuelle eiendomsretten. Dette vil partiet gjøre ved blant annet å forkorte opphavsrettens vernetid. For likevel å sikre inntektsgrunnlaget til artister vil de vurdere å innføre bredbåndsavgift.

Høyre, som deler mye av Venstres politikk på andre områder, går imidlertid en annen retning når det gjelder dagens opphavsrettordning. I partiets stortingsvalgprogram heter det at de vil sikre opphavsrettigheter til åndsverk. Høyres kulturpolitiske talsmann Olemic Thommessen understreker i en redegjørelse for Høyres "fildelingspolitikk" at opphavsretten må forsvares, da den ikke bare er en økonomisk rettighet, men også et uttrykk for den personlige respekt man skal ha for skaperen av et verk.

2. Skal dagens mekanismer utfordres?

2.1 Opphavsrett: musikk og engasjement

Fremveksten av dagens teknologisamfunn gjør temaet om intellektuell eiendomsrett stadig mer aktuelt. Pirate Bay-saken i Sverige illustrerer nettopp dette poeng. Ulovlig film- og musikknedlastning forekommer i de tusen hjem, og det hevdes at film- og musikkindustrien taper milliarder av kroner. Tall fra IFPI, bransjeorganisasjonen for platebransjen, viser at det totale salget av musikk har hatt en nedgang på nesten 40 % de siste 10 årene. Det tallene ikke viser, er hvor mye av dette som faktisk skyldes ulovlig nedlastning. En undersøkelse foretatt av BI i april 2009, viser at de som laster ned mest musikk også kjøper mest. Hvor mye nedlasterne ville kjøpt hvis det ikke hadde vært for fildeling er et rent hypotetisk spørsmål, men man kan ikke komme unna det faktum at forbruket av musikk øker, samtidig som omsetningen synker. Et neste offer for nedlastningen kan bli forfattere og forlag. De såkalte digitale lesebrett, en bærbar maskin laget for å lese elektroniske bøker, kan komme til å erstatte bokhyllen.

Internettalderen har med andre ord ført til at vi må tenke nytt på dette området. Det foreligger enighet om at artister skal få betalt for musikken, men uenighet om hvordan den nye teknologien tas i bruk og eventuelt reguleres. Produsentene av programvare og dataspill ble tidlig konfrontert med utfordringene vedrørende fremveksten av ny teknologi. I dag foreligger det gode forretningsmodeller på dette området, som sikrer inntekter til utviklerne. Et sentralt eksempel er World of Warcraft, et såkalt live-spill, der utviklerne tjener penger gjennom en abonnementsstjeneste.

Musikkindustrien er kritisert for å ha reagert for sent og for å ha vært for naiv i fildelingsdebatten. IFPI m. fl. har krevd at Telenor blokkerer norske kunders adgang til sider som blant andre thepiratebay.org. Dette fremstår, som påpekt av mange, som en meget kortsiktig løsning. Selv om man kan gjøre slutt på Pirate Bay, vil stadig nye liknende nettverk dukke opp.

Den 17. april 2009 ble samtlige fire tiltalte i Pirate Bay-saken dømt i Stockholms tingsrätt for medvirkning til brudd på opphavsretten. Dette ble grunnlagt med at fildelingen, som har kommet i stand gjennom Pirate Bays tjenester, utgjør en offentliggjøring av opphavsrettslig beskyttede prestasjoner. De ble idømt fengselsstraff i ett år, samt å betale erstatning på 30 millioner svenske kroner. Dommen viser at man ønsker å slå hardt ned på den ulovlige nedlastningen, og beskytte opphavsrettet materiale. Den virksomhet som Pirate Bay bedriver, er en virksomhet som ikke tilgodeser dem som står bak musikken. Likevel er det viktig å huske at problemet først og fremst ligger hos brukerne av Pirate Bay. Som det ble påpekt av Jan Omdahl i en artikkel, er det ikke Pirate Bay alene som bryter opphavsretten, men snarere de 22 millioner brukerne (dagbladet.no 5.3.09). Det er imidlertid lite som tyder på at denne saken er over, da saken mest sannsynlig vil ankes til Sveriges høyere rettsinstanser.

Det er ikke lenge siden liknende spørsmål dukket opp med programmer som Napster og Kazaa. Det hevdes fra mange hold at platebransjen, for å unngå å møte seg selv i døren, må ta i bruk nye forretningsmodeller. Det må rettes et fokus mot nye modeller, der tilgjengelighet gjennom ny teknologi kombineres med at artister og andre aktører får betalt for sitt arbeid. Musikkindustrien er på sin side heller ikke imot slike løsninger så lenge de tilgodeser artister, forfattere, plateselskaper, forlag osv.

2.2 Intellektuell eiendomsrett omfatter mer enn kultur: patentrettigheter og legemiddelindustrien

Intellektuell eiendomsrett handler om mer enn kultur. Det finnes større ofre enn film-, musikk- og bokindustrien. På patentrettighetsområdet ser vi at viktigere hensyn havner i strid.

Det faktum at det lett kan oppstå konflikter vedrørende patentrettigheter, illustreres godt med et eksempel fra legemiddelindustrien. På dette området anklager mange patentordningen for å sette helse på spill. Dette gjelder spesielt i utviklingsland, der medisiner utviklet i vesten er viktige, men dyre. For noen år siden ble problemstillingen satt på spissen i Sør-Afrika. En livsviktig aids-medisin ble ikke gjort tilgjengelig for millioner av lidende, da de som stod bak den patenterte medisinen hindret andre i å fremstille et liknende produkt. Patentrettigheter fører til at legemiddelfirmaer kan kreve en høy pris for produktet. Når det ikke finnes noen lignende medisiner på området, vil resultatet i mange tilfeller bli at livreddende medisiner overprises - noe som ble tilfellet i Sør-Afrika. Den sosiale kostnaden for patenter på medisiner kan med andre ord bli meget høy. Er det den prisen samfunnet må betale for en omfattende regulering av patentrettigheter? Ettersom legemiddelfirmaer er markedsorientert, vil det også kunne oppstå tilfeller der utvikling av for eksempel viagraprodukt prioriteres fremfor aids-medisiner; alt etter hvilket område som har størst kjøpekraft.

Det er mange som hevder at uten adgangen til å gjøre patentrettighetene gjeldende, ville ikke firmaene brukt så store midler på forskning og utvikling. Dette kan forklare hvorfor store firmaer som Microsoft bruker så mye som 15 prosent av sine personalkostnader på utvikling og forskning. På patentrettighetsområdet er imidlertid ikke patenthavers samtykke alltid nødvendig for å kunne produsere et patentert produkt. Under visse forutsetninger gir TRIPS-avtalen adgang til å utnytte det patenterte produktet selv uten patenthavers samtykke. Dette omtales som "compulsory licence", eller "tvangslisens", der patenthaver mottar et "passende beløp". En slik prosess er ikke enkel å gjennomføre, men det er heller ikke meningen. Ettersom terskelen er såpass høy, bærer denne adgangen preg av å være en sikkerhetsventil i krisesituasjoner som truer folkehelsen. Bestemmelsen om tvangslisenser er et svært omdiskutert tema. Årsaken til dette er blant annet at adgangen til å eksportere tvangslisensierte produkter er begrenset. En slik bestemmelse går derfor særlig hardt ut over utviklingsland, da disse ikke har de samme forutsetninger som de vestlige

---

---

land for å produsere viktige medisiner. WTO har selv erkjent at avtalen kan virke uheldig overfor de aller fattigste landene, da den har fastslått at medisiner ikke er en alminnelig handelsvare. Dette resulterte i den såkalte Doha-runden i 2001, der utviklingslandenes behov sto sentralt. I forhandlingene ble det vedtatt at TRIPS ikke skal stå i veien for at de ulike medlemslandene kan treffe tiltak for å beskytte folkehelsen, og at alle land skal ha rett til å utstede tvangslisenser. Erklæringen innebærer flere viktige aspekter. For det første fastslår den at TRIPS er en del av løsningen til å møte disse problemer. Erklæringen bekrefter for det andre at traktaten ikke skal stå i veien for at medlemsstatene skal kunne ta i bruk midler for å beskytte folkehelsen. For det tredje bekrefter den at hver bestemmelse i TRIPS-avtalen skal tolkes i lys av dets formål og prinsipper, og åpner således for en fleksibel bruk.

Dette utgjorde grunnlaget for at WTO, etter flere forhandlingsrunder, i august 2003 vedtok et unntak fra artikkelen om at man skal kunne eksportere legemidler med tvangslisens til ressursvake land. To år senere vedtok WTO at unntaket skulle gjøres permanent, men endringene trer ikke i kraft før minst 2/3 av WTOs 153 medlemmer har gitt sitt samtykke til det. Norge gav sitt samtykke den 5. februar 2007, som land nummer fem. WTO-medlemmene gav seg selv en frist til å oppfylle dette kravet, som senere har blitt utsatt til 31. desember 2009. Det er viktig å få vedtatt en slik varig bestemmelse for å unngå tilfeller som i Sør-Afrika. Problemet med å få gjennomslag for en slik permanent endring illustrerer Doha-rundens manglende fremgang. Hovedproblemet vedrørende tvangslisenser er således ikke løst. Etter år med forhandlinger uten tilfredsstillende resultater omtaler mange Doha-runden som "zombie"-runden. Bakgrunnen for en slik karakteristikk er, ifølge professor Paul Ekins ved King's College London, at kritikerne oppfatter forhandlingene som praktisk talt døde, til tross for at de fremdeles foregår, dog uten mål og mening. Det er per dags dato lite som tilsier at medlemsstatene skal oppfylle de opprinnelige ambisjonene med runden.

Det er verdt å merke seg at det er tilsynelatende få utviklingsland som har gitt sin tilslutning til traktatendringen som gir adgang til å benytte seg av tvangslisenser. Dette kan virke noe merkelig, da det er nettopp i disse landene nøden er størst.

2.3 Omfattende patentrettigheter – en klam hånd?

Det er påpekt at intellektuell eiendomsrett åpner for et marked på et område som ellers ville være vanskelig å tjene penger på. Dette gjelder både på patent- og opphavsrettsområdet, da det på begge områder er enkelt å kopiere og produsere verkene på egen hånd. Selv om en regulering er nødvendig for økonomisk vekst, er det likevel viktig å fremheve at patenthaveren ikke må ha for omfattende rettigheter. Det blir av flere hevdet at en for omfattende regulering vil bidra til å hindre vekst innenfor innovasjon og forskning. Patenter kan stimulere bedrifter til å investere i utvikling av produkter, men samtidig har det blitt påpekt at de på den annen side "låser" produkter ute fra offentligheten. Det kan oppstå tilfeller der forskere og utviklere avbryter sin innsats i en gitt retning hvis det oppstår rykter om at et selskap allerede har et patent som omfatter den aktuelle teknologien. Foreligger mange patenter på et fagområde, minker sannsynligheten for at en bedrift skaper noe nytt som den kan tjene penger på. For omfattende regulering kan derfor oppfattes som en klam hånd på utviklingen.

Såkalt spekulasjon med patentrettigheter kan også bidra til en hemmende effekt på forskning og utvikling. En interessant rettssak fra 2005 i USA illustrerer dette poeng. Leverandøren til Blackberry, R.I.M. (Research in Motion), ble saksøkt av en liten bedrift kalt N.T.P. for å krenke fem patenter som beskrev designet og hvordan et enkelt trådløst e-postnettverk fungerer. Det er det fint at man belønner innovasjon og hindrer at personer får ideene sine frastjålet. Problemet er imidlertid at innovasjonen foretatt av N.T.P. i dette tilfellet ikke var av reell karakter, men snarere av en rettslig art. N.T.P. er nemlig et selskap uten ansatte eller

---

---

produkter. Det har aldri forsøkt å utnytte sine patenter, før R.I.M. demonstrerte hvor lukrativ den trådløse e-postbransjen kan være. Levebrødet til selskaper som N.T.P. er nemlig å saksøke andre som nyttiggjør seg innovasjonen på det enkelte området. USA og andre vestlige land har lenge vært en drivkraft for en stadig økende regulering av patentrettigheter. Den stadig økende reguleringen kan dermed føre til at patenter belønner enkelte oppfinnere på andres bekostning. Det er foretatt undersøkelser som viser at land som har innført en streng patentbeskyttelse, ikke opplever noen økning i innovasjon blant sine borgere. Det er med bakgrunn i dette viktig å fremheve at patentrettigheter er viktige, men at de må ikke gjøres for vide. Mens TRIPS-traktaten oppstiller minstekrav til den interne lovgivning, bør man kunne spørre seg om den også burde stille maksimumskrav.

Det finnes også de som fremmer alternativer til patentbeskyttelse. Palmer fremhever i likhet med den østerrikske økonomen Friedrich Hayek at intellektuell eiendomsrett ikke nødvendigvis er det mest effektive for å oppnå mest mulig forskning og utvikling. Etter Palmers syn skal man ikke anta at alle patenterte tekniske innretninger er der på grunnlag av patentrettigheter. Han uttaler at "patent protection is sought only in cases where the patentee fears that the secret will become known" (Palmer 1989 s.293). Samtidig er han også en av dem som hevder at intellektuell eiendomsrett kan bidra til å motvirke nyskapning. Palmer hevder at markedet for immaterielle produkter har mulighet til å fungere selv i fraværet av intellektuell eiendomsrett (Palmer 1989 s. 287). Samtidig mener han at løsningen ligger i forretningsstrategier. For eksempel kan det å være først ute på markedet ofte være mer verdifullt enn patentbeskyttelse. Han peker på kvalitetskontroll og sikkerhet som fordeler den opprinnelige innehaveren kan benytte seg av for å få et fortrinn på markedet.

2.4 Manglende håndhevelse av opphavs- og patentrettigheter

Å ha et lovverk om intellektuell eiendomsrett er ikke nok. Regler kan oppfattes som verdiløse hvis de ikke håndheves. Noen krav til håndhevelse oppstilles i TRIPS-traktatens del 3. Minstekravene innebærer blant annet at hvert WTO-medlem må sørge for strafferettslige prosedyrer for å forebygge og forby krenkelser av de intellektuelle rettighetene. Avtalen er nokså detaljert om hvordan håndhevelsen skal foregå, da den oppstiller regler for behandling av beviser, adgang for foreløpige tiltak og ulike straffemetoder. Men parallelt med denne multilaterale innsatsen for å regulere beskyttelsen av intellektuell eiendomsrett, ser vi at krenkelser i form av piratkopiering og fremstilling av forfalskede produkter er mer omfattende enn før. Tendensen er størst i u-land. Den manglende håndhevelsen har ført til at initiativer er tatt av EU og USA for å motvirke slike tendenser. EU satte i november 2004 i gang en strategi for å redusere traktatbruddene i utviklingsland. Den baserer seg på en revisjon av tollreguleringene, som skal åpne for tiltak mot frakt av falske produkter inn i unionen.

Utfordringene u-landene har stått overfor i forbindelse med implementeringen av reformene, har i stor grad vekket medias oppmerksomhet. Manglende ressurser har gjort det vanskelig for u-landene å leve opp til de forpliktelser som er oppstilt i TRIPS, og avtalen er kritisert for å fremme immaterielle rettigheter på bekostning av menneskerettigheter. Tidligere sjeføkonom i Verdensbanken, Joseph E. Stiglitz, mener at TRIPS er en avtale i favør av rettighetshaveren og et resultat av omfattende lobbyvirksomhet fra USA og andre industrialiserte land, med mål om å bevare sine veletablerte, kunnskapsbaserte bedrifter (Stiglitz s. 138). Det er særlig legemiddel-, film- og musikkindustrien som påstås å ha vært den drivende kraft bak utformingen av traktaten. I Sverige har myndighetene gått svært langt for å håndheve opphavsretten. I april 2009 innførte de den mye omtalte IPRED-loven (Intellectual Property Rights Enforcement Directive). Den gir rettighetshavere adgang til innsyn i hvem som sitter bak en IP-adresse dersom det foreligger mistanke om brudd på opphavsretten. Etter at loven ble innført, kunne man registrere en kraftig nedgang, på 30 %, i nettrafikken i Sverige. I Frankrike ble en lov vedtatt om adgang til å kunne stenge nedlastere ute fra nettet. Loven er meget strengt. Dersom du blir tatt tre ganger for at IP-adressen din figurerer på et ulovlig fildelingsnettverk, vil bredbåndsleverandøren din ha rett til å stenge deg ute fra internett.

Hvor langt man skal gå i å håndheve opphavsretten er også et omstridt tema her hjemme i Norge. Stortinget reviderte imidlertid åndsverkloven i 2005 uten å ta tak i dette. I prinsippet er det blant annet politi- og tollmyndigheter som skal slå ned på brudd på lovene som beskytter den intellektuelle eiendomsretten i norsk rett. Det er likevel sjelden at det gjøres noe ved brudd på slike bestemmelser. Flere tilnærminger er foreslått for at fildelere skal slås ned på. Advokatfirmaet Simonsen har i lengre tid hatt tillatelse fra Datatilsynet til å bedrive overvåkning av norske fildelere. Simonsen ber også om at nettleverandørene videresender et brev der fildelerne bes om å undertegne en erklæring om at den lovstridige fildelingen har opphørt, og at de ikke skal gjøre det igjen. At et advokatfirma er tilkjent en slik konsesjon påpekes av mange som uheldig for personvern og rettssikkerhet, da et privat selskap vil få tilgang på en rekke opplysninger om brukernes adferd på internett. De fremhever at det etter norsk rettspraksis har vært politiet som har fått tilgang på slik informasjon.

3. Nye forretningsmodeller

3.1 Nyskaping og tilgjengelighet

Det er viktig å skape gode forretningsmodeller på patent- og opphavsrettsområdet. Deres kompleksitet medfører mange ulike løsningsforslag. Å presentere nye forretningsmodeller er på mange områder utfordrende, da vår tankegang er roffestet i den tradisjonelle fysiske eiendomsrett. De forretningsmodellene som for eksempel baserer seg på de mulighetene internett gir, kan stride mot manges intuisjon og således virke bisarre.

Fremming av nyskaping begunstiger alle fagområder. Dette forutsetter et marked som på den ene siden sikrer patenthaveren økonomisk utnyttelse, samtidig som man på den andre siden ikke hindrer forskning og utvikling på området. Det er gjennom denne balansegangen at man kan sikre individet som drivkraft i samfunnet. Selv om patenter stiller andre krav til et regelverk enn det opphavsretten gjør, er prinsippet om en balansegang vel så gjeldende. Det er på opphavsrettsområdet viktig å sikre skaperen økonomisk, og opprettholde den personelle tilknytningen til verket. Samtidig må man tilpasse seg dagens teknologi med hensyn til publikum.

3.2 Forretningsmodeller på opphavsrettsområdet

På opphavsrettsområdet er nye forretningsmodeller blitt lansert for å imøtekomme den utbredte fildelingen – noen med mer hell enn andre. En interessant tilnærming er det svenske musikkstreamings-programmet Spotify. Her kan man få tilgang til et musikkarkiv ved å tegne et abonnement. Hvis man ikke ønsker å betale for tjenesten, kan man i stedet bruke den reklamefinansierte versjonen, der man blir utsatt for reklame mellom noen av sangene og i avspillingsvinduet. Selskapet har avtaler med mange av de store plateselskapene, som EMI, Universal, Warner Music, Sony BMG osv. Slike betalingsabonnementer som innebærer en ubegrenset tilgang til musikkarkiver, er også lansert av det danske teleselskapet TDC og Netcom. Tendensen virker lovende, og kan representere et viktig skritt innenfor musikk- og filmbransjen. De nye forretningsmodellene baserer seg på to måter å gi publikum adgang til musikken på. Man kan kjøpe hver enkelt musikkfil, slik som iTunes fungerer i dag. Samtidig finnes det såkalte "all you can eat"-modeller som gir deg ubegrenset adgang til musikkarkiver. Mulighetene er mange, og vi vil i årene fremover se mange forskjellige løsninger, som er tilpasset den enkeltes bruk. Det kan imidlertid slås fast at det ikke kun ville være én modell, men utallige, som vil prege fremtidens musikklytting.

Kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell har gått i bresjen for nytenkning på området. Under SVs landsmøte åpnet han til og med for en statlig finansiering av slike fildelingsordninger. Han fremmet et forslag om at:

«SV vil utrede muligheten for å gjøre ikke-kommersiell fildeling av musikk utført av privatpersoner lovlig, i kombinasjon med en lisensavgiftsløsning for betaling til rettighetshaverne. På sikt bør også andre medietyper utredes. Slik fildeling må likevel ikke skje i strid med åndsverkslovens bestemmelser.»

I denne sammenheng er det et nytt spørsmål som oppstår: Skal næringens problemer løses med modeller finansiert av staten eller av det private?

Et annet spennende fenomen på opphavsrettområdet er fremveksten av såkalte "Creative Commons". Systemet baserer seg på en delingskultur der rettighetshaveren sier fra seg enkelte rettigheter. Gjennom Creative Commons-systemet kan opphavstthaveren ta visse forbehold om hvilke rettigheter han beholder. Forfattere og skapere kan gi deg adgang til å kopiere verket, men ikke behandle det. De kan for eksempel også gi deg retten til å benytte deg av verket slik du måtte ønske, men uten muligheten til å utnytte det kommersielt. Forbeholdene kan opphavsmannen oppstille, uten å måtte inngå individuelle avtaler med hver enkelt bruker. Den eneste retten man ikke kan gi fra seg, er navngivelsen. Opphavsmannen skal alltid navngis, slik som god skikk tilsier. Creative Commons-tankegangen kan føre til en effektiv eksponering av verket, noe som igjen kan hjelpe små aktører i et vanskelig marked.

En av de første tingene Barack Obama gjorde som president, var å tilknytte Creative Commons-systemet til Det hvite hus sin hjemmeside; www.whitehouse.gov. Materialet på nettsiden, som er produsert av amerikanske myndigheter, er således ikke opphavsrettbeskyttet. Obamas innføring av denne delingskulturen markerer et brudd på den tradisjonelle opphavsrettenkningen: - fra "all rights reserved" til "some rights reserved".

Begge modellene ovenfor trekker frem nyttige måter å møte opphavsrettsproblematikken på. For den store debatten har i det siste nettopp omhandlet denne form for intellektuell eiendomsrett. Pirate Bay, og andre rettssaker som dukker opp med jevne mellomrom, engasjerer spesielt den yngre generasjonen, der nedlastning av film og musikk er utbredt.

En undersøkelse foretatt av svenske STIM, tilsvarende den norske bransjeorganisasjonen TONO, fastslår at det foreligger en klar betalingsvilje hos forbrukerne til å tegne et abonnement som gir adgang til å dele musikk. En slik undersøkelse må tas med en klype salt, da det folk svarer på slike spørsmål, ikke alltid samsvarer med hvordan de handler. Man kan imidlertid legge til grunn at den alminnelige borger er villig til å tenke nytt.

3.3 Forretningsmodeller tilknyttet patentrettigheter

Når det gjelder patentrettigheter er det spesielt utfordringene vedrørende legemidler som er omtalt som et kontroversielt tema. Gode forretningsmodeller i denne sammenheng vil være nødvendige. Det er imidlertid påpekt ulike mulige løsninger på problemene knyttet til høye medisinkostnader. Fredrico Etro, professor i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Milano og leder av den internasjonale tenketanken INTERTIC, trekker frem flere mulige løsninger. Myndigheter i u-land kan gå til innkjøp av medisinerne og distribuere disse i landet sitt. Ellers kan de kjøpe patentene, for selv å produsere dem. Dessuten kan vestlige land øremerke sin bistandshjelp til å finansiere slike initiativer (Etro). Et dilemma som lett oppstår med de oppstilte alternativene, er at en vesentlig

---

---

andel av u-landsbistanden vil bli brukt på produkter med en kunstig høy pris, da produktene ikke har noen konkurranse på markedet.

Et annet problem dukker også opp hvis medisinen skal være billigere i u-land. Det vedrører såkalt parallellimport i forbindelse med differensiert prising på legemidler. Legemiddelselskapene insisterer på relativt høye priser i alle land, fordi store prisforskjeller kan føre til at enkelte aktører kjøper store mengder medisin billig i u-land, for så å selge dem i de vestlige land med betydelig overskudd. I korrupte land har det til og med forekommet at medisiner har blitt stjålet for å utøve denne ødeleggende virksomheten. Dette medfører at lokalbefolkningen ikke får noen nytte av medisinerne. Problemstillingene illustrerer den viktige rollen de immaterielle rettighetene spiller i en stadig mer globalisert verden.

Legemiddelindustrien er et eksempel på et område der markedet kan skape dilemma. Det finnes imidlertid en spennende modell som tar sikte på å utvikle livsnødvendige medisiner, basert på markedskreftene. The Health Impact Fund-modellen sørger for bred tilgang til medisiner ved å premiere de selskaper som utvikler viktige medisiner. Den ble lansert av Yale-professoren Thomas Pogge og økonomen Aidan Collins i 2008. Tanken bak forslaget er å tilby en billig og nødvendig medisin verden rundt. Dette vil blant annet hindre den ødeleggende parallellimporten. Legemiddelfirmaer kan velge mellom å registrere produktene sine i The Health Impact Fund eller å utnytte sine monopolprivilegier på den vanlige måten. Velger de det førstnevnte alternativ, mottar de betaling av fondet. Utbetalingen baserer seg på et såkalt "pay-for-performance"-prinsipp, der de innovative bedriftene mottar et beløp avhengig av den helsemessige påvirkningen (derav navnet "impact") av deres innovasjoner. Forslaget innebærer at fondet skal bli opprettet av de land som samtykker i å støtte det. Jo flere stater som støtter opp om The Health Impact Fund, desto mer effektivt vil det fungere.

Tilnærmingen vil gjøre det økonomisk gunstig å utvikle medisiner mot hittil neglisjerte sykdommer, samtidig som den sikrer en bred tilgang til slike medisiner. Den går således lenger enn unntaksadgangen i TRIPS, da den ikke kun sikrer tilgang til allerede eksisterende medisiner. Modellen åpner for å tjene penger blant mennesker med begrensede økonomiske midler. Er det noe som skiller The Health Impact Fund fra alminnelig veldedighet? Spørsmålet kan besvares benektende hvis man ser på de mange fordeler det vil få for mennesker i utviklingsland. På den andre side vil også vestlige land dra fordel av at nye medisiner utvikles. Sykdommer man lider av i u-land, kan også true resten av verden dersom de ikke blir ordentlig kontrollert. Dette unngås dersom sykdommene blir tatt hånd om. Samtidig er det også i de rike landenes egen interesse at innovasjonen baserer seg på faktiske helseproblemer (Hollins og Pogge).

Verdens nest største legemiddelselskap, GlaxoSmithKline, senker prisene på sine legemidler til verdens 50 fattigste land. Toppsjefen i selskapet, Andrew Witty, gav i mars garantier om at selskapets patenterte medisiner i fattige land skal være maksimalt 25 % av prisene i industrilandene. Samtidig skal selskapet øke forskningen på ulike sykdommer gjennom å frigi patenter og tilby forskningsarbeid med interesserte aktører. Slike initiativer representerer naturligvis en heldig utvikling. For å stimulere flere legemiddelselskaper til å ta slike initiativ, er det viktig å etablere effektive mekanismer, hvor slike gode intensjoner blir behørig ivaretatt. Et slikt tiltak illustrerer også at marginene er store hos legemiddelfirmaene, og at medisinprisene nok er kunstige høye.

3.4 Debatt om finansieringen av de nye forretningsmodellene.

Et sentralt spørsmål er hvem som skal etablere og finansiere nye forretningsmodeller som det er gitt eksempler på ovenfor.

Som nevnt åpner kunnskapsminister Solhjell for en statlig finansieringsordning av fildeling i Norge. Partiet Rødts andrekandidat i Oslo, Elin Volder Rutle, har sammen med Ronny Kjelsberg fremmet forslag til mulige måter staten kan finansiere slike modeller på. Etablering av et digitalt verdensbibliotek finansiert gjennom skatteseddelen blir lansert som et mulig alternativ. Andre forslag som tas opp i kronikken, er opprettelse av avgift på lagringsmedia, avgiftsbelagte bredbånd og pristillegg på alt som selges av pc-utstyr. Alternativene som oppstilles for å fordele pengene, er blant annet innføring av stipender, kunstnerlønn og offentlige innkjøpsordninger som styres av brukerpopularitet og anmeldelser. Et avgjørende poeng er, ifølge kronikkforfatterne, å redusere statens innflytelse på produksjonen til tross for at den blir statlig finansiert (Kjelsberg og Rutle). Andre vil mene at det som lages av musikk og film utelukkende må basere seg på mottakerne og ikke formidlerne. Det best egnede forum for å ivareta slike interesser er en markedsstyrt plattform. Det folk er villige til å betale for når det gjelder film og musikk, er det de interesserer seg mest for. Det publikum liker og finner interessant, bør også gjøres tilgjengelig. De som fremmer en statlig ordning, ser også viktigheten av dette da det fremmes en redusert statlig produksjonsinnflytelse. Men hva er mer effektivt og stimulerende enn å gi publikum en direkte innflytelse på den musikken, boken eller filmen som blir laget?

Slik de nye markedsstyrte forretningsmodellene er utformet, vil publikum være sikret et bredt musikkutvalg. Dette er på grunn av det såkalte "Long tail"-prinsippet, som innebærer at man kan selge unike produkter til mange kunder, fremfor å basere seg på å selge populærmusikk i stort omfang. Når en unik sang først er lagt ut, koster det lite å ha den liggende tilgjengelig for kunden. Tidligere måtte man produsere hver enkelt plate, som kunne være kostnadskrevenende, og derfor kunne nisjeproduktene komme i annen rekke.

Hvis personer flest velger å benytte seg av f. eks. Spotify, er det fordi det nettopp er dette foretaket som tilbyr det beste utvalget gjennom sine kontrakter med plateselskapene. En slik markedsstyrt mekanisme samsvarer naturligvis ikke alltid med smaken til den enkelte. Men for å akseptere medmenneskers valgfrihet, må man også akseptere markedets dom. En offentlig forretningsmodell, finansiert gjennom for eksempel skatteseddelen, tvinger folk til å velge annerledes enn det de ville ha gjort om de kunne velge fritt. Valgfrihet er en grunnleggende tanke i markedsliberalismen, og er særlig aktuelt å trekke frem på opphavsrettsområdet. Samtidig er det viktig å fremheve at delingskulturen ikke kan reduseres til kun musikk; temaet omfatter så uendelig mye mer. Også filmer, TV-serier, bøker, programvare og spill kan deles. Fotballrettigheter selges i milliardklassen her til lands. Skal staten finansiere dette også?

Når det gjelder finansieringen av modeller på legemiddelindustriens område, er det naturligvis viktig at staten verner om retten til liv. De oppstilte modeller på dette området er i stor grad avhengig av en statlig finansiering. Samtidig illustrerer The Health Impact Fund at markedsprinsipper kan bidra til å sikre slike verdier, da denne modellen baserer seg på helsemessige behov.

4. Konklusjon

Som det her fremgår, reiser den intellektuelle eiendomsretten mange spørsmål vedrørende prinsipper som er sentrale innenfor liberalismen: Eiendomsretten, individets frihet, økonomisk frihet, rettssikkerhet og personvern. Det er interessant å se hvordan disse prinsippene har blitt aktualisert på relativt kort tid som følge av den teknologiske utviklingen. Ut fra et liberalt perspektiv vil mange mene at fildelings- og patentproblematikken må løses ut fra modeller som tar hensyn til individenes valgfrihet, i den forstand at modellene er tilpasset forbrukerne. Markedsorienterte

---

---

modeller vil belønne evner og hardt arbeid i vesentlig større grad enn det de statlige prioriteringer vil. De oppstilte forretningsmodeller bevarer nettopp prinsippet om å belønne den som har skapt verket, ved å sikre denne eksklusive rettigheter over dette, i samsvar med patent- og opphavsrettregelverket.

Forretningsmodellene må få vokse i frihet, og gjennom prøving og feiling må man komme frem til de som er best egnet til å ivareta brukernes behov. Både på opphavsretts- og patentområdet er økonomisk vekst et middel for å sikre individets frihet.

I et liberalt demokrati er det statens rolle å understøtte de verdier som gjør at individet kan utfolde seg i frihet. En verdi som er sentral i denne sammenheng, er eiendomsretten. Som tidligere fremhevet, har imidlertid den intellektuelle eiendomsretten i sin nåværende form satt under sterkt press. De ulike forretningsmodeller som er oppstilt, har det til felles at de bevarer eiendomsretten, men i varierende grad. Fremstillingen ovenfor anskueliggjør det faktum at utfordringene er mange. Men det er også løsningene. Man kan derfor slå fast at den intellektuelle eiendomsretten kan ha mulighet til å bestå. Men kanskje den må redefineres for å overleve?

Forfatter: Notatet er skrevet av Ulrik Tetzschner, praktikant i Civita, ulrik@civita.no

Sluttnoter

- Aftenposten.no 2009, *Piratene er de beste kundene*, lest 12.05.09, <http://www.aftenposten.no/kul_und/musikk/article3034488.ece>
- Bellmann, C, Duffield, G og Meléndez-Ortiz, R 2003, *Trading in Knowledge: Development Perspectives on TRIPS, Trade and Sustainability*, Earthscan Publications Ltd, London, s. 149-155
- Boyle, J 2008, *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, 1. utg., Yale University Press, USA s. 179-194
- Civita 2008, *Nødvendige incentiver eller statlig skapt monopol?*, lest 29.01.09, <<http://www.civita.no/tema/debatten-om-debatten/nodvendige-incentiver-eller-statlig-skapt-monopol-847>>
- Cnn.com 2001, *S. Africa case- a hollow victory?* lest 13.02.09, <<http://edition.cnn.com/2001/WORLD/africa/04/20/safrica.drugs/index.html>>
- Creative Commons, *Om Creative Commons*, lest 29.01.09, <<http://www.creativecommons.no/info/omcc.shtml>>
- Dagbladet.no 2009, *Fildelere feirer sjokkseier i Frankrike*, lest 17.04.09, <<http://www.dagbladet.no/2009/04/09/kultur/musikk/fildeling/tekn0/5689356/>>
- Dagbladet.no 2009, *Hvor ble det av piratflagget?*, lest 21.04.09, <http://www.dagbladet.no/2009/03/05/kultur/tekn0/fildeling/the_pirate_bay/musikkbransjen/5136475/>
- Enterprise Europe Network, *Kritisk blick på patentrettigheter*, lest 29.01.09, <http://www.bedriftieu.no/templates/eic2/Page_Meta.aspx?id=59002>
- Etro, F, 2005, 'The Role of IPRs in Promoting Innovations', *Intellectual Property Frontiers; Expanding the Borders of Discussion*, Stockholm Network, London.
- Guardian.co.uk 2009, *Drug giant GlaxoSmithKline pledges cheap medicine for world's poor*, lest 13.03.09 <<http://www.guardian.co.uk/business/2009/feb/13/glaxo-smith-kline-cheap-medicine>>
- Hayek, FA ,1988, *The Fatal Conceit. The Errors of Socialism*. Chicago: University of Chicago Press
- Hollis, A og Pogge, T, 2008, 'The Health Impact Fund; Making New Medicines Accessible for All', s. 3-12, *A Report of Incentives for Global Health*
- Høyre.no 2009, *Høyre og fildeling*, lest 18.06.09, <<http://www.hoyre.no/artikler/2009/4/1240556905.5>>
- Ifpi norsk platebransje 2009, *Årsomsetning fonogrammer volum*, lest 21.04.09, <http://www.ifpi.no/statistikk/2008/doc/STAT_IFPI_2008.pdf>
- Kjelsberg, R og Volder Rutle, E 2009, "Vi vil dele, ikke stjele" (kronikk), *Klassekampen*, 13. Mars.
- Martins, PV og Kaluzynska, E, 2005, 'Global Enforcement of IPRs', *Intellectual Property Frontiers; Expanding the Borders of Discussion*, Stockholm Network, London.
- Minerva 2006, *Doha-runden er død - lenge leve proteksjonismen!*, lest 23.01.09, <<http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=3017&id=190920061334093882&t=Doha-Runden%20er%20D%C3%B8d%20-%20Lenge%20Leve%20Proteksjonismen!>>

-
-
- Minerva 2006, *Liberalist OG monopolist?*, lest 23.01.09, <<http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=3016&id=2111200617365330079&magasin=ja>>
  - Minerva 2007, *Eksisterer intellektuelle rettigheter?*, lest 23.01.09, <<http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=1171&id=2910200708300511615&magasin=ja>>
  - Myhre, Ø 2001, 'Hvem skal finansiere min gode smak?' Snoen, JA (red), *Liberalisme på norsk; Ideer om Frihet 1980-2000*, s. 239-244
  - Nettavisen 2008, *Les trusselbrevet her*, lest 21.04.09, <<http://www.nettavisen.no/it/article1713291.ece>>
  - The New Yorker 2005, *Blackberry Picking*, lest 06.03.09, <http://www.newyorker.com/archive/2005/12/26/051226ta_talk_surowiecki>
  - Palmer, TG 1989 *Intellectual Property: A Non-Posnerian Law and Economics Approach*, lest 21.04.2009, < <http://tomgpalmer.com/wp-content/uploads/papers/hamlineip.pdf>>
  - Palmer, TG 1990, *Are Patents and Copyrights Morally Justified? The Philosophy of Property Rights and Ideal Objects*, lest 21.04.2009, < <http://tomgpalmer.com/wp-content/uploads/papers/palmer-morallyjustified-harvard-v13n3.pdf>>
  - Pugatch, MP, 2005, 'Resurrecting the TRIPS Agreement' *Intellectual Property Frontiers; Expanding the Borders of Discussion*, Stockholm Network, London.
  - Regjeringen.no 2006, *WTO: Doha-runden - bakgrunn og oversikt*, lest 27.2.09, <<http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/Tema/Handelspolitikk/wto/WTO---Doha-runden/WTO-Doha-runden---bakgrunn-og-oversikt-/WTO-Doha-runden-bakgrunn-og-oversikt-.html?id=272287>>
  - Regjeringen.no 2007, *Handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (TRIPS)*, lest 4.2.09, <<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Handelspolitikk/wto/WTO---Doha-runden/Handelsrelaterte-sider-ved-immaterielle-.html?id=446716&pslanguage=NO>>
  - Snoen, JA, 2001, 'Liberalisme og konservatisme – allierte og rivaler', *Liberalisme på norsk*, s 207-212
  - Spooner, L 1855, *To a Perpetual Property in Their Ideas vol.I*, lest 4.06.2009, <<http://lysanderspooner.org/intellect/ch1s3s4s5.html>>
  - Stavangeravisen.no 2009, *Fransk lov mot fildeling vedtatt*, lest 27.05.09, <<http://www.stavangeravisen.com/art.asp?id=48658>>
  - Stiglitz, JE 2008, *Globalisering som virker*, oversatt av Biseth, D, norsk utg., Pax Forlag A/S, Oslo, s 125-144
  - Stockholms tingsrätt 2009, *Fällande dom i det s.k. Pirate Bay-målet*, lest 19.04.09, <http://www.domstol.se/templates/DV_Press_10382.aspx>
  - Teknofil.no 2009, *Nettrafikk daler etter piratlov*, lest 17.04.09, <http://www.teknofil.no/wip4/nettrafikk_daler_piratlov/d_epl?id=36339>
  - Vg-Nett 2009, *Solhjell vil ha gratis musikk på nettet*, lest 20.02.2009 <<http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=547934>>
  - Whitehouse.gov 2009, *Copyright Notice*, lest 17.04.09 <<http://www.whitehouse.gov/copyright/>>
  - World Intellectual Property Organization 2005, *Understanding Copyright and Related Rights*, lest 16.1.09, <http://www.wipo.int/freepublications/en/intproperty/909/wipo_pub_909.pdf>
  - World Trade Organization 2007, *Intellectual property: protection and enforcement*, lest 29.01.09, <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm>
  - World Trade Organization 2009, *Members accepting amendment of the TRIPS Agreement*, lest 17.04.09, <http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/amendment_e.htm>